

2018

PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF PREVENTION OF EXTREMISM AND TERRORISM AMONG YOUNG PEOPLE

Baxriddin Umarov

International Islamic Academy of Uzbekistan

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/iiu>

Part of the [Arts and Humanities Commons](#)

Recommended Citation

Umarov, Baxriddin (2018) "PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF PREVENTION OF EXTREMISM AND TERRORISM AMONG YOUNG PEOPLE," *The Light of Islam*: Vol. 2018 : Iss. 1 , Article 23.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/iiu/vol2018/iss1/23>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in The Light of Islam by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

ЁШЛАР ЎРТАСИДА ЭКСТРЕМИЗМ ВА ТЕРРОРИЗМ ПРОФИЛАКТИКАСИНИНГ ПСИХОЛОГИК МУАММОЛАРИ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ ЭКСТРЕМИЗМА И ТЕРРОРИЗМА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF PREVENTION OF EXTREMISM AND TERRORISM AMONG YOUNG PEOPLE

Калит сўзлар: диний, экстремизм, терроризм, шахс, шахс хусусиятлари, гуруҳ, деструктив гуруҳлар, психологик қиёфа, ижтимоий муҳит, хулқ-атвор.

Ключевые слова: религиозность, экстремизм, терроризм, личность, особенности личности, группа, деструктивные группы, психологический портрет, социальная среда, поведение.

Key words: irreligiosity, extremism, terrorism, personality, personality characteristics, group, destructive groups, psychological portrait, social environment, behavior.

Диний-экстремистик ғоялар таъсирига тушган, террорчилик ҳаракатларини содир этадиган шахслар психология фани нуқтаи назаридан қандай инсонлар эканлиги, уларни мазкур ҳаракатларни амалга оширишга ундайдиган мотив, сабаблар тўғрисида адабиётлар яратилган, китоблар ёзилган. Қуйида мазкур мавзуда олиб борилган илмий тадқиқот натижаларимиз ва мутахассислар фикрлари асосида террорчининг психологик портрети, қиёфаси, умуман, террор ва экстремизм психологияси хусусидаги айрим мулоҳазаларни баён қилмоқчи эдик.

Дунёда кечаётган сиёсий жараёнларга назар ташласак, ёшлар орасида экстремизм ҳозирги вақтда кучайиб бораётганлиги кўзга ташланади. Мазкур жиҳат нима билан боғлиқ бўлиши мумкинлигини, унинг сабабини аниқлашда айнан ёшлар тажовузкор-экстремистик ҳаракатларга мойил таҳликали гуруҳни ташкил этишини ёдда тутиш керак [3]. Ёши нуқтаи назаридан уларга максимализм ва нигилизм, радикализм ва бетоқатлик, таваккалчилик ва мурасасизлик, гуруҳбозлик, беқарорлик, шошқалоқлик хусусиятлари хос бўлиб, қулай вазиятларда бу муайян аксилижтимоий фаолликни ишга тушириб юборувчи механизм сифатида намоён бўлиши мумкин.

Глобаллашув жараёни кетаётган ҳозирги вақтда ер юзининг деярли барча мамлакатларига эк-

стремизм, терроризм хавфи таҳдид солмоқда. Афсус билан қайд этиш керакки, бевосита террорчилик актларини содир қилаётган, турли ҳаракатларда иштирок этаётганларнинг кўпчилиги махсус технологиялар воситасида онги, мияси заҳарланган кишилар (асосан ёшлар) бўлиб, улар баъзи ғоявий раҳнамолар, мафкурачиларнинг қўлидаги оддий қўғирчоқ эканликларини англамайдилар. Шунга таъкидлаш лозимки, террорчилик ташкилотлари, гуруҳлари аъзолари орасида нафақат аҳолининг кам таъминланган қатлами вакиллари, балки ўзига тўқ, моддий жиҳатдан барча шарт-шароитларга эга оилалар фарзандлари ҳам кўплаб учрайди. Бу эса асоциал хулқ-атворга иқтисодий омил бош сабаб бўлмаслигини кўрсатади. Замонавий терроризм ва экстремизмнинг демографик хусусиятларидан бири шундаки, кейинги йиллар ичида террорчилар анча «яшарди», «феминизациялашди» (аёл террорчилар кўпайди). Маълумотларга кўра, террорчи, экстремист, деструктив гуруҳлар аъзоларининг аксарияти 20-30 ёш ўртасидаги кишилардир. Улар орасида ёши улуг инсонлар камчиликни ташкил этиб, раҳбарлар, «мафкурачилар» ва «эксперт»ларни истисно этганда 50-60 ёшли одамлар деярли учрамайди. Бу ҳол тасодифий эмас. Унинг ижтимоий-психологик сабаби шундаки, ёшлардаги қизиққонлик, хавф-хатар романтикаси, ўзининг кимлигини кўрсатиб қўйишга иштиёқ, мафкуравий иммунитет, ахборот истеъмоли маданиятининг шакланмаганлиги баъзан нафақат давлат, жамият, атрофдагилар, балки ўзи, оиласи учун ҳам хавфли хатти-ҳаракатларни содир этишга ҳам олиб келади.

Олиб борилган тадқиқотлар, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан амалга оширилган тадбирлар, ўрганиш натижалари минтақамизда фаолият олиб бораётган диний-радикал йўналишдаги деструктив гуруҳлар ўз фаолиятларида муайян стратегия ва тактикани, аъзоларни ёллаш усуллари қўллашларини кўрсатди. Демак, мазкур гуруҳлар фаолиятининг асосий белгилари қуйидагилар:

- гуруҳ, оқимнинг 5-7 кишидан иборат “жамоат” деб номланувчи кичик ячейкаларини тузиш;
- ишнинг яширин хусусияти, фаолиятининг ўта махфийлиги;
- “машҳур” террорчилик ташкилотларининг адабиётлари бўйича экстремистик мафкура асосларидан таълим бериш;
- отиш қуролидан амалий фойдаланиш, қўпурувчилик ишларини ўтказишга ўргатиш;
- “жамоат” аъзоларининг спорт майдонларида футбол, волейбол ўйнаш, эрталабки югуриш, шарқона яккакураш секцияларида иштироки баҳонасида фаол жисмоний машқ қилдириш;
- тарғибот-ташвиқот ҳаракатлари жараёнида миллий-маданий омилардан фойдаланиш, яъни

эътиборни анъаналар, эътиқод, халқнинг урф-одатлари, тарихи ва динига қаратиш;

– экстремистик йўналишдаги руҳонийларнинг аҳоли ҳаёти ва фаолиятининг барча йўналишларини қамраб олиши, ўзбек жамиятининг маҳалла каби механизмидан ўз манфаатлари йўлида фойдаланишга интилиши;

– аҳолининг ёш, жинс, ижтимоий ва бошқа хусусиятларига қараб тарғибот ишларига ёндашиш, ёшлар қаторидан, айниқса, қишлоқ ёшлари орасидан тарафдорлар орттиришга уриниш, аёллар билан ишни фаоллаштириш, улардан Марказий Осиёда исломга хос бўлмаган тарғиботчилар сифатида фойдаланишга ҳаракат қилиш ва ҳ.к.

Кузатишлардан маълум бўлишича, террорчиларнинг ўз ғоялари мавжуд бўлиб, уни амалга ошириш учун барча усуллардан фойдаланиб, зимдан кураш олиб борадилар. Бу уларнинг очиқ кураш олиб бора олмасликлари, олиб бораётган ишларининг ноҳақ эканлигидан далолат беради. Террорчилар алоҳида бир белгиларга эга бўлмаган, бизнинг қаторимизда яшаб келаётган, аммо ўзининг нотурғунлиги асосида ёт ғояларни ўзлаштириб олган кишилар бўлиб, уларнинг ҳаракат мазмунини айнан шу жиҳат белгилайди. Террорчи қайси жинсга, миллатга тааллуқли бўлмасин, у барибир террорчидир. Нотурғунлик, қўрқув ҳисси халақит бериши туфайли ҳаётда ўзларини намоён эта олмасликлари уларнинг умумий хусусиятларидир. Шунинг учун террористик хуружни амалга ошираётган дамда улар ўзларини мард, олийжаноб, ҳақиқат йўлида ҳеч нимадан қайтмайдиган, барча қийинчиликлар учун ҳеч қандай аҳамиятга эга эмасдай тутадилар. Реал ҳаётда эса улар қўрқоқ, ўз қилмишларидан доимо хавотирда бўлиб юрадиларки, бу улар шахсида етишмовчиликларнинг мавжудлигини кўрсатади.

Тадқиқот ва ўрганишлардан олинган маълумотлардан маълум бўлишича, террорчилар бошқаларни турли воситалар билан йўлдан оздириб, улар ёрдамида ёвуз ишларни амалга оширишга ҳаракат қиладилар. Улар мулоқот жараёнида сохтакорлик, алдов йўллари орқали ишонч қозониб, суҳбатдошларига мақсадли таъсир кўрсатадиларки, уни манипулятив мулоқот деб кўрсатсак хато бўлмас. Унинг ўзига хос даражалари мавжуд бўлиб, овоз, оҳанг, қўл ҳаракати ва бошқа имо-ишоралардан фойдаланишдан тортиб, то аниқ бир ғояни сингдиришда турли психологик усулларни истифода этишгача кўрсатиб ўтишимиз мумкин. Бунда инсоннинг нозик томонлари, қизиқувчанлиги, гуноҳ ва савоб тушунчаларига муносабати, қўрқув, диний эътиқод, бағрикенглик, раҳмдиллик, шафқат ва бошқа хусусиятларидан усталик билан фойдаланилади.

Мақолада ёшларнинг диний экстремистик ва террористик оқимлар таъсирига тушиб қолишининг психологик омиллари ҳамда унинг олдини олишнинг психологик масалалари ҳақида мулоҳазалар юритилган.

В статье рассматриваются психологические факторы, способствующие попаданию молодых людей под воздействие религиозных экстремистских и террористических групп, а также вопросы профилактики распространения деструктивной религиозной идеологии.

The article discusses the psychological factors that contribute to the ingress of young people under the influence of religious extremist and terrorist groups, as well as the prevention of the spread of destructive religious ideology.

Маълум бир вазиятларда инсонда пайдо бўлиши мумкин бўлган аламзадалик ҳисси кишини ўзи сингари асоциал гуруҳ ва ташкилотларга аъзо бўлишга ундайди. Таъкидланганидек, террорчилар, секта ва культ вакиллари учун умумий жиҳат ўзини англаш муаммолари билан боғлиқ эҳтиёжлардир. Шундай экан, бу тоифадаги ўсмирлар ва ёшлар билан ишлашда асосий эътибор шахс ижтимоий тузилмасининг мақсадга мувофиқ шакллантирилиши ва фуқаролик ҳисси таркиб топтирилишига қаратилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Ташқи муҳит ва шахснинг ички дунёси бир-бирига чамбарчас боғлиқ бўлиб, қайсидир маънода киши хулқ-атвори характери билан белгиловчи асосий омилдир [2]. Ўзини ўзи англаш жараёнида психологик йўналтирилишга муҳтож киши учун ёнида уни танийдиган, маслаҳат берадиган, унинг учун тўғри қарор қабул қила оладиган инсоннинг бўлиши муҳимдир. Ўзини ўзи англашда киши таълим олиш, дунёқарашини кенгайтириш, турли маълумот ва материалларни қабул қилиш, янги ҳаётий тажрибани ўзлаштириш қобилиятини намоён қилади, охир-оқибатда тегишли шахс сифатлари шакллантирилиб борилади. Инсон ўзгаради, трансформациялашади ва бу жараёни унинг ўзи онгли равишда ҳис этиши, назорат қилиб бориши зарур. Таъкидлаш керакки, одамларни оғдириб олиш учун қўлланадиган усуллар талайгина.

Суҳбатдошга таъсир ўтказиш учун унга “ғам-хўрлик кўрсатилади”, ҳамдардлик билдирилади, улар учун “қайғурилади” ва шу йўл билан ишонч қозонилиб, эътиборга эришилади. Шу билан бирга, инсон ҳаётида яхши ва нохуш ҳодисаларнинг вужудга келишини инobatга олсак, қуйидаги воқеа-

ҳодисалар кишини психик инқироз ёқасига келтириши мумкин:

- жудолик (яқин кишисининг ўлими, ажралиш ва ҳ.к.);
- ўлимни келтириб чиқарувчи оғир касалликларга яқинлари ёки ўзининг чалинганлиги;
- яшаш жойининг ўзгарганлиги;
- ташқи кўринишнинг ўзгарганлиги;
- ижтимоий-сиёсий ҳолатларнинг ўзгарганлиги;
- уйланиш, турмушга чиқиш;
- ижтимоий мавқенинг тубдан ўзгарганлиги (пасайиши).

Шунинг учун инқироз даврида инсон бирон яқин кишисининг маслаҳати, маънавий қўллашига эҳтиёж сезади. Агар ёнида шундай кишиси бўлмаса, унинг фаолиятида салбий хусусиятлар, хулқ-атворида оғишлар кузатилиши мумкин. Уларда психологик маданият, мафкуравий иммунитет етарли даражада шакланган бўлса, бу жараён салбий асо-ратсиз кечади.

Террорчилик ташкилотлари аъзолари таркиби ҳам асосан тажовузкор кайфиятдаги параноидлардан иборатдир. Улар кўпинча ўз муваффақиятсизликлари сабабини ташқи омиллардан излайдиган (экстернал назорат локусига эга) шахслардир. Одатда кўпчилик деструктив гуруҳлар учун гуруҳнинг барча ички муаммоларига сабабчи сифатида қараладиган умумий бир душман тимсоли мавжуд бўлади [4]. Тимсол сифатида шайтон, муайян бир шахс, ҳукумат ёки бошқа диний-радикал ташкилотлар хизмат қилиши мумкин. Инсон баъзи кишиларни дўстлари, айримларини душманлари қаторига киритади ва бу эҳтиёж, ўзлигини ҳимоя қилиш ҳисси сифатида намоён бўлади.

Зўравонлик, террор, куч ишлатиш шахсдан ички ўз-ўзини оқлашни талаб этади. Вашингтон психиатрия мактабида, Шарқий Осиё тадқиқотлари маркази билан ҳамкорлик қилувчи Гарвард университетида дарс берган, Йель университети Тадқиқот жамғармаси ҳамда Нью Йорк университети Жон Жей номидаги жиноий ҳуқуқ коллежининг хизмат кўрсатган психиатрия профессори Роберт Жей Лифтон ўзининг “Тафаккурни ислоҳ қилиш. Тоталитаризм психологияси” китобида ўз-ўзини оқлаш жараёнини таҳлил қилиб, унда “шахс қиёфасининг эврилиши” унсурлари мавжудлигига эътибор қаратади. Лифтон нацистлар концлагерларида фаолият олиб борган профессионал врачларнинг инсонлар устида тажрибалар ўтказиб, қотилларга айланишига, кишиларнинг азобланишларига бефарқ қарашларига қандай психологик механизмлар имкон берганлигини таҳлил қилади. Унинг тадқиқотлари жисмонан ва руҳан соғлом,

маълумотли инсонлар уларнинг дастлабки дунёқараши, эътиқоди, идеалларига зид келувчи мафкуралар таъсирида қандай қилиб ақидапараст, жоҳил кишиларга айланиши мумкинлигини тушунишга имкон беради. Шахснинг тубдан, кескин равишда бундай ижтимоийлашувига кутилмаган гуруҳий босим кўрсатиш ва инсоннинг асосий эҳтиёжларига таъсир ўтказиш сабаб бўлади. Шу билан бирга, бу жараён экстремал шароитларга шахснинг йўналганлигидан келиб чиқиб мослашиши натижасидир [1]. Лифтон уни “эврилиш” деб атайди.

Эврилиш анъанавий “онгнинг бўлиниши”, “шахс психологик тизими, руҳиятининг бўлиниши” концепцияларидан фарқ қилади. Бу концепцияларда тасвирланадиган ҳолатлар одатда киши умрининг охиригача давом этадиган жараён бўлиб, уларнинг илдизлари болаликда олинган кучли руҳий ёки жисмоний жароҳатга бориб тақалади. Ушбу вазиятда ҳали тўлиқ шакланмаган онг, руҳият “бир бутун”, безарар ҳолда қола олмайди ва патологик ўзгаришларга учрайди. Бундан ташқари, индивиднинг ҳар бир “алоҳида” онги, психик тизими бир-биридан “хабардор” бўлмайди ва мустақил фаолият юритади.

Эврилишда эса ҳар иккала “шахс” бир-бирининг мавжудлигидан бохабар бўлади, бироқ бирининг қабул қилинган ижтимоий меъёрларга зид хатти-ҳаракати иккинчисига ҳеч қандай ўнғайсизлик туғдирмайди. Гўдаклар, болалар ҳар қандай руҳий ёки жисмоний жароҳат олганларида ҳам уларда эврилиш намоён бўлмайди. Мазкур ҳолат фақат ақл бовар қилмайдиган шароитга тушган катта ёшдагилардагина ифодаланади. Айни пайтда ёши катталардаги иккинчи “Мен” гўдаклардан фарқли равишда индивид тушиб қолган иложсиз вазиятларга фаол мослашиш воситасидир.

Маълумки, шахс бирданига экстремистик гуруҳ аъзоси бўлиб қолмайди. Гуруҳ аъзоси бўлишдан олдин унда апатия, лоқайдлик, теварак-атрофда бўлиб ўтаётган воқеа-ҳодисаларга нисбатан бефарқлик ҳисси пайдо бўлиши мумкин, шу билан бирга, кишида ижтимоий аксимослашув (дезадаптация) нинг турли шакллари бошдан кечириш эҳтимоли бор. Асоциал, деструктив гуруҳ билан мулоқотда бўлиш, аъзоларига ўзини тенглаштириш унда салбий, негатив характерда бўлса ҳам ижтимоий роллар шаклланишига олиб келади. Гуруҳ билан ихтиёрий равишда, бирдан алоқаларни узишнинг деярли иложи йўқ. Бу психологик жиҳатдан ўзини ўлдириш, “Мен”ини йўқотиш билан баробар. Чунки гуруҳга жалб қилинган шахснинг ўзини ўзи баҳолаш даражаси илгари шу қадар паст бўлганки, қайта шакланган позицияси, ўзлигини йўқотишни асло истамайди. Деструктив гуруҳ аъзоларининг барча-

си ҳам қаҳри қаттиқ, авторитар одамлар бўлмайди. Гуруҳга қабул қилинган, уларда қўрқув ҳиссидан ҳимояланиш механизми юзага келади. Гуруҳга нисбатан қилинган ҳамла унинг ўзига кўрсатилган таъвоуз сингари идрок этилади. Аъзолар онгига гуруҳ мафкураси кучли сингдирилгани сабабли ташқаридан кўрсатилган ҳар қандай таъсир уларнинг жипслиги, бирдамлигини мустаҳкамлайди. Шунинг учун бундай гуруҳларга қарши ахборот кураши олиб борганда мазкур омилни назардан қочирмаслик лозим.

Юқорида айтиб ўтилганидек, ёшлар орасида экстремистик, деструктив ғоялар таъсирга тушиш сабабларининг учраётганлиги уларнинг ёш ҳамда тараққиёт хусусиятларига боғлиқ. Ижтимоий мавқенинг ноаниқлиги, маргинал характердаги ижтимоий позиция, жисмоний ривожланиш билан боғлиқ психофизиологик ўзгаришлар ёшларни мафкуравий таъдидларнинг турли шакллари таъсирларига нисбатан ожиз қилиб қўяди.

Ният, орзуларнинг беқарорлиги, мақсадларнинг ноаниқлиги, ўзга фикрларга нисбатан тоқатсизлик, шошқалоқлик ёшлик даврида нисбатан кўпроқ учрайдиган хусусиятлардандир. Бундай сифатлар ўсмир ва ўспиринларнинг отаси-онаси ва ёши улуг инсонлар билан маслаҳатлашиш, фикрлашиш эмас, балки ўзига ўхшаганларни топишга интилишини кучайтиради. Ёшлар ижтимоий мансублиги ва ёшига кўра уларнинг дам олиш, мулоқот жараёнидаги эҳтиёжларини қондира оладиган гуруҳларга бирлаша бошлайдилар.

Бундай гуруҳларда ўзига хос маданий меъёр ва йўл-йўриқлар, қадриятлар, “биз” ва “улар” деган психологик қарама-қаршиликни ифодаловчи тушунчаларга асос бўлувчи омиллар шакллана бошлайди.

Дастлаб авлодлар орасида, яъни “биз” – ёшлар ва “улар” – ёши улуг инсонлар ўртасидаги ихтилоф кўзга ташланади. Бундай қарама-қаршилик ўсмир ёки ўспириннинг алоҳида мусиқани тинглаши, сўзлашув жараёнида жаргон ва адабий тилга хос бўлмаган турли ибораларни қўллаши, сўнгги урфдаги кийимларни кийишга интилишидаги деярли безарар хатти-ҳаракатларида ифодаланади. Бу маълум вақтгача ёшларнинг катталардан ажралиб туришга нисбатан хоҳишидир. Бироқ, кейинчалик, ёшларнинг муҳолифлик хусусияти кучая боради. Деструктив ғоялар, мафкураларнинг моҳирлик билан олиб бориладиган тарғиботи ҳамда ёшлар онгининг тўла шаклланмаганлиги, уларнинг маълумот, ахборотни танқидсиз ва таҳдидсиз қабул қилиши натижасида ҳатто экстремистик ва террористик кайфиятдаги гуруҳлар, уюшмалар вужудга келиши мумкин. Экстремистик кайфиятдаги ёшларнинг “биз” ва “улар”

тушунчалари асосида инсонларни ажратишида энди ёш эмас, балки кишилардаги етакчи қадриятлар асосий ўрин тутаяди.

“Экстремизм мактаби”ни ўтаган ёшларни “даволаш”нинг иложи борми?” деган саволга жавоб берар экан, мутахассислар бунинг иложи бор, деб ҳисоблашади. Асосийси, бундай ёшларни ижобий иқлимдаги ривожлантирувчи муҳитга тўлиқ жалб қилиш, мақсадга мувофиқ психологик кўмак кўрсатиш зарур. Чунки “миyasi заҳарланган” шахс хулқ-атвори, хатти-ҳаракати шаклланиши генезиси бевосита таълим, тарбия, дунёни ҳис этиш, ҳаётда ўзини ўзи намоён қилиш имкониятлари, муҳит сингари омилларга бевосита боғлиқдир. Террор механизми онгнинг жуда чуқур қатламларида жойлашган бўлиб, кўпинча террорчилик актларини ўз вазиятини иложсиз деб ҳисоблаган, ҳолатини фожиа деб қабул қилган, жамиятга психологик мослаша олмаган кишилар амалга оширадидлар. Мисол учун, турли деструктив культларга кучли эмоционал ларза, стресс, фоживий ҳолатларни бошидан кечирган, яқин кишиларини йўқотган кишиларни жалб қилиш осон кечади. Деструктив культ ва террорчилик ташкилотлари аъзолари учун умумий бўлган жиҳат шуки, уларнинг барчасини ташкилот ғоялари, мақсад ва вазифалари учун кўр-кўрона содиқлик, фидойилик бирлаштириб туради. Мазкур ғоя ва вазифалар, мақсадлар кишиларни террорчилик ташкилотларига киришга ундайди, деган фикр хатодир. Ғоя ва мақсадлар гуруҳ аъзоларининг мазкур ташкилотларга мансублигини мантикий асослаш учун зарурдир.

Таҳдидлар ёшлар ўртасида экстремизм ва терроризм профилактикасида кўйидаги йўналишлар бўйича ишлар олиб бориш заруриятини кўрсатади:

– турли соҳа мутахассислари иштирокида диний-экстремистик гуруҳларнинг таълим муассасалари, ташкилотлар, фуқаролик жамиятлари институтлари ҳамда аҳолига кўрсатиши мумкин бўлган салбий таъсири муаммосига бағишланган давра суҳбатлари, конференциялар, семинарлар уюштириш;

– деструктив гуруҳлар ва ёшлар ўртасидаги муносабатларнинг ижтимоий-психологик жиҳатларини ҳуқуқий томондан мувофиқлаштиришга йўналтирилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқиш, такомиллаштириш;

– муайян мафкура, таълимот, оқим ёки ташкилотнинг ижтимоий-психологик жиҳатдан хавфлилик (хавфсизлик) даражаси тўғрисида асосли хулосалар бера оладиган, малакали мутахассислардан иборат ваколатли эксперт тузилмаларини ташкил этиш;

– таълим муассасалари педагогик жамоаларида ошкоралик, хайрихоҳлик, бағрикенглик, танқидий-таҳлилий мушоҳадага асосланган ўзаро муносабатлар тизimini йўлга қўйиш. Мазкур тизим педагоглар ва талабаларни деструктив гуруҳлар таъсирига тушишдан сақлашда, уларнинг психологик саломатлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади;

– таълим муассасаларида ижтимоий фанларни ўқитиш жараёнида асосий эътиборни талабаларда танқидий тафаккурнинг ривожлантирилишига, шунингдек, уларда ахборот-психологик хавфсизликнинг таъминланганлиги, психологик ҳимоя механизмининг шаклланганлигига қаратиш;

– деструктив гуруҳларнинг фаолият кўрсатиши ва ривожланиши учун энг асосий омил аъзолари сонини кўпайтириш эканлигини ёшларга тушунтириш. Диний экстремистик ва террорчилик гуруҳларини таъбир жоиз бўлса, танадаги саратон тўқималари билан таққослаш мумкин. Саратон тўқималари организмнинг ривожланиши учун эмас, балки унинг емирилиши, ҳалокатига хизмат қилади. Худди шунингдек, деструктив гуруҳлар ҳам шахс, давлат ва жамиятнинг инқирозини таъминловчи фаолият олиб бориб, барқарорликка катта хавф туғдиради.

Хуллас, бугунги кунда ёшларни деструктив, диний-экстремистик гуруҳлар, ғоялар таъсиридан ҳимоялаш эътиборга молик, давлат сиёсати даражасидаги масала эканлигидан келиб чиқиб, бу йўналишдаги ишларни сусайтирмаслик, изчил ва тизимли олиб бориш, ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, уларда мафкуравий иммунитет, ахборот истеъмоли маданиятини шакллантириш кенг илмий жамоатчилик, ота-оналар ва ҳар бир онгли фуқаро олдида турган долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Волков Е.Н. Методы вербовки и контроля сознания в деструктивных культах // Журнал практического психолога. - М., 1996. № 3.

2. Куликов А.В. Психическое воздействие. Взаимодействие и самовоздействие: история, теория, проблемы // Психическое воздействие на личность и группу: Межвузовский сборник научных трудов. – Иваново: Изд-во Ивановского гос. ун-та, 1999. - Б. 7.

3. Ўзбекистон ёшларининг ҳаётининг позицияси ва эзгу мақсадлари. “Маърифат” газетаси, 2013 йил 18 май.

4. Қодиров У.Д. Ёшларни деструктив таъсирлардан ҳимоялашнинг психологик жиҳатлари. Тошкент, “Fan va texnologiyalar”, 2013, 246 б.

Baxriddin UMAROV,

*Ўзбекистон халқаро ислом академияси
Дин психологияси ва педагогика кафедраси профессори,
психология фанлари доктори*

